

Звіт про виконання Програми управління державним боргом за 2020 рік

I. Загальні положення

Звіт про виконання Програми управління державним боргом за 2020 рік, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30 січня 2020 року № 33 (далі – Програма), підготовлено на виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом» (від 01.08.2012 № 815).

II. Стан та структура державного боргу на кінець 2020 року

Статтею 5 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (зі змінами) визначено граничний обсяг державного боргу на кінець 2020 року в сумі 2 386,8 млрд гривень. Враховуючи суму операції, здійсненої на виконання статті 16 закону про державний бюджет для капіталізації АТ «Державний експортно-імпортний банк України», граничний обсяг державного боргу збільшено на 6,8 млрд грн до 2 393,6 млрд гривень.

Фактично станом на 31 грудня 2020 року державний борг України становив 2 259,2 млрд грн, або 79,9 млрд дол. США, у тому числі:

державний внутрішній борг – 1 000,7 млрд грн, або 35,4 млрд дол. США,

державний зовнішній борг – 1 258,5 млрд грн, або 44,5 млрд дол. США.

На кінець 2020 року було забезпечено утримання обсягу державного боргу в межах його граничного рівня.

Частка державного внутрішнього боргу в загальній сумі державного боргу на кінець 2020 року становила 44,3% проти передбачених Програмою 44,2%. При цьому частка боргу, номінованого в національній валюті, протягом 2020 року зменшилась з 41,0% до 38,2% (при запланованих 42%) внаслідок того, що ємність гривневого ринку була недостатньою для задоволення збільшених (порівняно з плановими) потреб у фінансуванні бюджету у 2020 році. Таким чином, заплановане скорочення випусків ОВДП у іноземних валютах виявилось неможливим.

Питома вага довгострокових боргових інструментів у структурі державного боргу дорівнювала 74,6%, середньострокових – 19,8%, короткострокових – 5,6% (проти передбачених Програмою 82,3%, 15,8% та 1,9% відповідно). Падіння попиту інвесторів на довгострокові боргові інструменти під впливом світових кризових явищ призвело до зміни структури державного боргу порівняно з очікуваною: зменшення частки довгострокових інструментів за рахунок середньо- та короткострокових. Водночас підтримка міжнародних партнерів дозволила Україні в цілому зберегти середньозважений строк до погашення державного боргу на прийнятному рівні.

III. Платежі за державним боргом у 2020 році

Протягом 2020 року погашення та обслуговування державного боргу здійснювалось вчасно та в повних обсягах.

Фактичні витрати державного бюджету з погашення та обслуговування державного боргу в 2020 році становили 505,2 млрд грн порівняно з передбаченими у Програмі витратами в сумі 423,6 млрд грн:

- витрати за державним внутрішнім боргом становили 314,2 млрд грн порівняно із запланованими 250,7 млрд грн;

- витрати за державним зовнішнім боргом становили 191,0 млрд грн, що більше за плановані 172,9 млрд гривень.

Причинами розбіжності стало збільшення потреб у фінансуванні державного бюджету та відповідного збільшення плану державних запозичень (у тому числі з погашенням у 2020 році).

Обсяг платежів з погашення державного боргу становив 385,5 млрд грн (проти 282,1 млрд грн, передбачених Програмою), з яких:

- платежі з погашення державного внутрішнього боргу – 239,9 млрд грн, або 62,2% (проти запланованих 161,9 млрд грн, або 57,4%);

- платежі з погашення державного зовнішнього боргу – 145,6 млрд грн, або 37,8% (проти запланованих 120,3 млрд грн, або 42,6% відповідно).

Видатки з обслуговування державного боргу передбачено Програмою в обсязі 141,5 млрд грн, а фактично становили 119,7 млрд грн (або 84,6% планового показника), з яких:

- видатки за державним внутрішнім боргом – 74,3,0 млрд грн (62,1%),

- видатки за державним зовнішнім боргом – 45,4 млрд грн (37,9%).

Збільшення платежів з погашення державного внутрішнього боргу зумовлене збільшенням плану запозичень та виконанням його за рахунок більшої частки короткострокових внутрішніх запозичень відповідно до кон'юнктури ринку. Економія видатків на обслуговування державного боргу пояснюється в основному міцнішим фактичним курсом іноземних валют до гривні (27,0 грн за долар США проти прогнозного 30,0 грн за долар США).

IV. Боргові інструменти, за допомогою яких забезпечувалося фінансування Державного бюджету України у 2020 році

Програмою відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» було передбачено державні запозичення в обсязі 642,7 млрд грн (у тому числі до спеціального фонду державного бюджету – 22,7 млрд грн), з яких державні внутрішні запозичення – в обсязі 377,6 млрд грн, державні зовнішні запозичення – 265,1 млрд гривень.

Протягом 2020 року річний плановий показник державних запозичень було збільшено на 42,6 млрд грн – до 685,3 млрд грн, з яких державні внутрішні запозичення передбачались в обсязі 411,2 млрд грн, державні зовнішні запозичення – 274,1 млрд гривень.

Фактично державних запозичень у 2020 році здійснено на суму 639,6 млрд грн, у тому числі: державні запозичення до загального фонду державного бюджету – 621,5 млрд грн, або 93,8% скоригованого річного планового показника (з яких державні внутрішні запозичення – в обсязі 389,2 млрд грн, державні зовнішні запозичення – 232,4 млрд грн), державні запозичення до спеціального фонду державного бюджету – 18,1 млрд грн, або 79,7% планового річного показника.

Причинами відхилення фактичного показника надходжень від державних запозичень до загального фонду державного бюджету було загальне зниження ділової активності та погіршення очікувань інвесторів в умовах кризових явищ в світовій економіці, що привело до зменшення попиту на державні цінні папери, а також ненадходження запланованого фінансування від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій (далі – МФО).

Однак з урахуванням очікуваного зменшення обсягу дефіциту державного бюджету порівняно з плановим та, відповідно, потреби у фінансуванні, а також завдяки ефективному управлінню ризиками державного боргу зазначене відхилення не несло ризиків виконання державного бюджету.

Відхилення фактичного показника обсягу державних запозичень спеціального фонду державного бюджету на фінансування проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються МФО та країнами-партнерами, від планового викликано:

недостатньою ефективністю планування обсягів вибірки відповідальними виконавцями проектів;

карантинними заходами, пов'язаними з пандемією COVID-19;

довготривалими тендерними процедурами за правилами МФО;

затримками з розробки проектно-кошторисної документації та набранням чинності міжнародними угодами;

тривалим відбором підпроектів та кінцевих бенефіціарів на етапі реалізації рамкових проектів тощо.

З метою фінансування загального фонду державного бюджету на внутрішньому ринку капіталу протягом року було розміщено ОВДП на загальну суму 382,3 млрд грн, а саме: номіновані в національній валюті – 251,5 млрд грн, номіновані в іноземних валютах – в еквіваленті 130,8 млрд грн (на суму 3,8 млрд дол. США, або 105,2 млрд грн, та на суму 0,8 млрд євро, або 25,6 млрд гривень).

Частка державних внутрішніх запозичень становила 60,9% проти передбачених Програмою 63,3% та проти 60,0%, встановлених Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» після внесених до нього змін. Таким чином, відхилення від цільових скоригованих показників є незначним та пояснюються особливостями кон'юнктури ринку.

Державні зовнішні запозичення у 2020 році здійснено на суму 250,4 млрд грн шляхом:

розміщення 12-річних євробондів в дол. США на суму 55,4 млрд грн, або 2,0 млрд дол. США під 7,253% річних, у т.ч. 24,1 млрд грн (0,9 млрд дол. США) для здійснення правочину за державним боргом з дострокового

погашення/викупу облігацій зовнішніх державних позик 2015 року (23,8% загального обсягу державних зовнішніх запозичень);

отримання кредиту МВФ в рамках програми Stand-by-2020 на суму 55,2 млрд грн, або 1,5 млрд СПЗ (23,8%);

розміщення 10-річних євробондів у євро під 4,375% річних на суму 33,9 млрд грн, або 1,25 млрд євро (14,6%);

дорозміщення 12-річних ОЗДП 2020 року під 6,2% річних на суму 16,7 млрд грн, або 0,6 млрд дол.США (7,2%);

надходження коштів позики в рамках макрофінансової допомоги ЄС на суму 15,0 млрд грн, або 500 млн євро (6,5%);

залучення кредитних коштів від Deutsche Bank AG London на суму 9,6 млрд грн, або 340,7 млн дол. США (4,1%).

приватного розміщення додаткового випуску єврооблігацій 2015 року другої серії з метою здійснення правочину з державними деривативами на суму 9,0 млрд грн, або 328,8 млн дол. США (3,6%);

залучення кредитних коштів від Cargill Financial Services International, Inc. на суму 8,3 млрд грн, або 250,0 млн євро (3,3%);

отримання коштів позик МБРР в рамках проєктів «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» та «Друге додаткове фінансування, спрямоване на подолання наслідків пандемії COVID-19 в рамках Проєкту «Модернізація системи соціальної підтримки населення» на суму 8,2 млрд грн, або 291,0 млн дол. США (3,3%);

отримання коштів на впровадження спільних з МФО та країнами-партнерами проєктів до спеціального фонду державного бюджету на суму 18,1 млрд грн (7,2%).

Боргові інструменти з фіксованою ставкою становили 96,7%, з плаваючою – 3,3% проти передбачених Програмою 93,4% та 6,6% відповідно. За термінами обігу найбільшу питому вагу у внутрішніх запозиченнях 2020 року мали середньострокові інструменти – 37,6%; короткострокові інструменти становили 32,4%, довгострокові – 29,9% (проти передбачених Програмою 43,3%, 14,8% та 51,9% відповідно).

На зменшення частки інструментів з плаваючою ставкою вплинуло недоотримання пільгового фінансування МФО та випуск натомість державних цінних паперів з фіксованою ставкою. Збільшення частки короткострокових інструментів за рахунок середньострокових та довгострокових відбулося внаслідок зниження схильності інвесторів до ризиків під впливом пандемії.

V. Ситуація на світових ринках капіталу

Рік розпочався з відносно позитивного глобального прогнозу, обумовленого ростом економічної активності та світової торгівлі, переходом до стимулюючої монетарної політики, певними сприятливими новинами щодо торговельних переговорів між США та Китаєм та зменшенням побоювань щодо виходу Великої Британії з ЄС без підписання угоди.

Поворотною подією 2020 року для глобального економічного розвитку став спалах гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, який швидко поширився у світі, зокрема у країнах ЄС та США, протягом I кварталу 2020 року. З метою протидії цьому захворюванню майже всі розвинуті країни впровадили жорсткі карантинні обмеження, що призвело до стрімкого зниження економічної активності. Безпрецедентний рівень невизначеності призвів до стрімкого погіршення ділових та споживчих очікувань, що створило значні ризики для розгортання світової рецесії. Поширення COVID-19, різке падіння попиту та погіршення очікувань призвели до стрімких негативних змін кон'юнктури на світових фінансових ринках. Протягом 2020 року провідні МФО суттєво погіршували прогнози економічного розвитку як окремих розвинутих країн (США, ЄС, Японії, тощо), так і світової економіки в цілому, які досягли негативного піку в середині 2020 року.

Фондові ринки країн, що розвиваються, зазнали найбільшого впливу від спалаху пандемії COVID-19 у березні 2020 року з відтоком приблизно 50 млрд дол. США за місяць. Однак незабаром розпочалося відновлення, що досягло свого піку в IV кварталі 2020 року — переважно завдяки схваленню вакцини від COVID-19 та завершенню виборів у США. Загальні чисті потоки на фондових ринках країн, що розвиваються, за результатами 2020 року були позитивними. Крім цього, ринки, що розвиваються, показали кращі показники в порівнянні з глобальними фондовими ринками у 2020 році: індекс MSCI Emerging Markets досягнув 18,3% (проти 15,9% для світових ринків).

У відповідь на негативний вплив пандемії по всьому світу впроваджувався широкий спектр фіскальних та монетарних заходів протягом 2020 року: Конгрес США та Європейський Союз реалізували масштабні програми фіскальної підтримки. За даними МВФ, ФРС США та інші центральні банки країн з розвинутою економікою впродовж року ввели у світові фінансові ринки приблизно 7,5 трлн дол. США. Також, ЄЦБ утримав ключові відсоткові ставки на історично низьких рівнях і підтримав доступ до кредитів для бізнесу та домогосподарств.

Базові показники дохідностей за інструментами як у доларах США, так і в євро в 2020 році знизилися до історичних мінімумів. Кредитні спреди значно знизились в порівнянні із рівнем квітня-травня 2020 року. В країнах, що розвиваються, спостерігався значний притік валютного фінансування протягом другої половини 2020 року.

Багато урядів держав з економіками, що розвиваються, скористалися сприятливою ситуацією зниження ставок на міжнародних ринках для здійснення запозичень на початку року. Зокрема, Україна в січні 2020 року здійснила випуск євробондів, номінованих у євро, на суму 1 млрд євро зі строком обігу 10 років під 4,375% річних, що забезпечило розширення бази інвесторів і збільшення диверсифікації боргового портфеля. Обсяги первинних випусків державних облігацій зросли протягом другої половини 2020 року, що було зумовлено дуже низькими відсотковими ставками та необхідністю додаткового фінансування, спричиненою пандемією, що призвело до рекордно високої пропозиції цінних паперів у 2020 році – 229 млрд дол. США на ринках, що розвиваються.

Глобальний ринок зелених облігацій та зелених позик зростав дев'ятий рік поспіль. Згідно з даними досліджень, обсяг залучення коштів на фінансування Цілей сталого розвитку досяг за 2020 рік рекордних 732,1 млрд дол. США з найбільшим зростанням (у сім разів) обсягу випусків облігацій для фінансування соціальних цілей, таких як працевлаштування, охорона здоров'я та освіта. Незважаючи на деяке сповільнення у другому кварталі під впливом пандемії, за 2020 рік обсяг випуску зелених облігацій досяг 269,5 млрд дол. США, що позначило новий світовий рекорд.

На тлі негативного впливу пандемії на світову економіку та зростання невизначеності індекси світових ринків показали значне падіння в березні 2020 року. Один із найбільш стабільних індексів S&P 500 у середині березня продемонстрував найбільше падіння з жовтня 1987 року – так званого "чорного понеділка". Водночас позитивні новини щодо розробки вакцин проти коронавірусу та швидше ніж очікувалось відновлення деяких економік світу дозволили фондовим ринкам також відіграти свої позиції. Фондовий індекс Dow Jones Industrial Average після падіння у березні до 18.592 п. на кінець року досяг 30.606 п., а індекс S&P 500 з 2.237 п. зріс до 3.756 п. відповідно.

VI. Макроекономічна ситуація та основні тенденції на внутрішньому ринку державних цінних паперів

На початку 2020 року вітчизняна економіка характеризувалась відносною макроекономічною стабільністю із перспективами економічного зростання. Підтримкою ВВП виступав як внутрішній попит (зокрема, спостерігалось зростання індексу фізичного обсягу роздрібної торгівлі двозначними темпами – «плюс» 13,5% у січні-лютому 2020 року), так і зовнішній (зокрема, зростання експорту товарів та послуг у I кварталі становило 1,2% у розрахунку до відповідного кварталу 2019 року).

Україна як і більшість країн зазнала негативного впливу внаслідок поширення COVID-19. Зростання рівня невизначеності після запровадження жорстких карантинних заходів спричинило погіршення ділових та споживчих настроїв вже у I кварталі, що негативно вплинуло на рівень споживання та інвестицій. Суттєвого скорочення зазнав і зовнішній попит. Негативні тенденції досягли свого піку у II кварталі 2020 року, однак на початку II півріччя економіка почала швидко відновлюватися. У складних умовах функціонування економіки підтримкою динаміки ВВП виступав чистий експорт (через скорочення імпорту вищими темпами ніж експорту), додатній внесок якого частково компенсував від'ємний внесок внутрішнього попиту.

Швидке зменшення інфляційного тиску у I півріччі 2020 року та необхідність стимулювання економіки в умовах високої невизначеності щодо подальшого впливу пандемії COVID-19 створило передумови для зниження облікової ставки НБУ з 13,5% (на кінець 2019 року) до 6% (з 12.06.2020), який став найнижчим історичним рівнем. За підсумками 2020 року споживча інфляція знаходилась по центру цільового коридору НБУ, і була суттєво нижчою, ніж це передбачалось при уточненні прогнозу.

За даними Національного банку України у 2020 році платіжний баланс було зведено з профіцитом 2 млрд дол. США проти профіциту на рівні 6 млрд дол. США у 2019 році. Швидке відновлення економіки Китаю вже у II кварталі 2020 року підтримало попит на експортні товари вітчизняного виробництва. Так, за підсумками 2020 року імпорт товарів та послуг скоротився на 17,9% (у 2019 році зростання становило 7,8%). Натомість скорочення експорту товарів та послуг становило всього 4,6% (у 2019 році зростання становило 7,4%).

Міжнародні резерви України за підсумками 2020 року зросли на 3,8 млрд дол. США, або на 15% та на кінець 2020 року становили рекордні за останні вісім років 29,1 млрд дол. США (в еквіваленті), покриваючи 4,8 місяця майбутнього прогнозованого імпорту.

Впродовж 2020 року загальні активи банків зросли на 13% та станом на 01.01.2021 становили 2 225 млрд грн (проти 1 969 млрд грн станом на 01.01.2020), що відбувалось на тлі зростання протягом 2020 року обсягів цінних паперів у портфелі банків. Незважаючи на суттєве зниження відсоткових ставок, загальний обсяг депозитів, залучених банківськими установами (від резидентів) протягом 2020 року зріс на 25,8% та становив 1348,1 млрд грн, з них 840,2 млрд грн в національній валюті та 507,9 млрд грн — в іноземній валюті. На відміну від попередніх років, темпи приросту депозитів у національній валюті були суттєво вищими ніж в іноземній та становили 30,7% (в іноземній валюті — 18,4%).

Загальний обсяг кредитів, наданих банками в економіку протягом 2020 року, скоротився майже на 3% — з 744,6 млрд грн до 724,2 млрд гривень. Разом з тим, у структурі кредитного портфелю відбулися якісні зміни. Залишки за кредитами в іноземній валюті скорочувалися вже третій рік поспіль та за підсумками 2020 року дорівнювали 347,9 млрд гривень.

Загалом українській економіці вдалось пройти 2020 рік з меншими втратами, ніж це очікувалось більшістю експертів на початку пандемії, продемонструвавши вищу стійкість до впливу зовнішніх факторів, ніж під час попередніх криз. Фактичний курс гривні до долара США хоча і девальвував за підсумками року на 4,3% (у середньорічному розрахунку), виявився більш міцним, ніж було враховано в припущеннях зміненого прогнозу, що дозволило уникнути суттєвого інфляційного тиску.

На виконання Стратегії управління державним боргом та за підтримки експертів в рамках Програми Світового банку з управління державним боргом та управління ризиками (GDRM) Міністерство фінансів України продовжило здійснення заходів для розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів. Було поглиблено комунікацію з первинними дилерами, продовжено оптимізацію кількості нових випусків на внутрішньому ринку, водночас збільшено їх ліквідний обсяг та визначено бенчмарки, а також було оновлено формат надання інформації з питань боргової політики для інвесторів на офіційному сайті Міністерства фінансів України.

В серпні 2020 року було розширено можливості для інвестування в державні цінні папери, в тому числі при їх первинному розміщенні та вдосконалено

порядок адміністрування виплат за такими паперами, а саме: впроваджено грошовий кліринг за ОВДП, номінованих в іноземній валюті; визначено порядок обслуговування нового виду рахунку, який може відкриватися депозитарними установами в системі автоматизації депозитарію Національного банку України для своїх клієнтів — номінальних утримувачів; надано дозвіл на допуск первинних дилерів ОВДП без ліцензії на депозитарну діяльність до аукціонів з розміщення державних цінних паперів і врегульовано порядок їх взаємодії з емітентом та депозитарними установами.

На первинному ринку у 2020 році проведено 176 аукціонів з розміщення державних цінних паперів (результативні – 169 аукціонів, або 96,0%), на яких Мінфіном з метою задоволення потреб різноманітних груп інвесторів та в межах управління ліквідністю пропонувався широкий спектр облігацій, номінованих у національній та іноземних валютах, з термінами обігу від 3 місяців до 7 років. При цьому найбільшим попитом користувалися коротко- та середньострокові ОВДП зі строком обігу від 3 місяців до 3 років.

З початку 2020 року було продовжено тенденцію щодо зменшення ставок — до березня, а саме до моменту запровадження локдауну в Україні, коли у зв'язку з відсутністю попиту аукціони з розміщення ОВДП не проводились. Відновлення аукціонів відбулось наприкінці квітня, але друга хвиля пандемії коронавірусу в Україні мала вплив на настрої інвесторів, що в свою чергу відобразилось на попиті та відсоткових ставках. Наприкінці року попит інвесторів відновився, що позитивно позначилось на виконанні плану державних запозичень та фінансуванні бюджету.

У зв'язку із початком коронакризи попит нерезидентів почав знижуватись. Від свого найвищого показника 129 млрд гривень у лютому 2020 року, портфель нерезидентів зменшився до 74,9 млрд грн на початку грудня. Проте вже з 10 грудня попит іноземних інвесторів почав повертатись і на кінець року портфель становив 85,3 млрд гривень. При цьому фокус інвесторів-нерезидентів сконцентрувався на паперах зі строком обігу від 2 років до 5 років.

Фізичні особи демонстрували зацікавленість у державних цінних паперах, які забезпечували вищу дохідність, ніж банківські депозити, при цьому залишаючись ліквідним інструментом. Відсутність оподаткування купонного доходу і доходу від операцій з купівлі-продажу цінних паперів збільшує привабливість ОВДП для населення. Завдяки цьому портфель ОВДП у фізичних осіб зріс протягом 2020 року на 13% (з 9,8 млрд грн до 11,1 млрд гривень).

Загалом у 2020 році середньозважена відсоткова ставка за розміщеними ОВДП становила 7,8% проти 13,0% у 2019 році, 10,3% у 2018 році, 8,7% у 2017 році, 9,57% у 2016 році та 25% у 2015 році. При цьому середньозважена відсоткова ставка для запозичень у гривні дорівнювала 10,2% річних, у доларах США — 3,4% річних, у євро — 2,3% річних (проти 17,0%, 5,9% та 3,4% у 2019 році відповідно).

При цьому середньозважена ставка державних зовнішніх запозичень до загального фонду державного бюджету у 2020 становила 4,17% проти 6,39% у 2019 році, тобто знизилася на 2,22 відсоткового пункту.

Середній строк обігу розміщених у 2020 році на аукціонах ОВДП становив 1 рік проти 1,7 року у 2019 році, 0,78 року у 2018 році, 1,67 року у 2017 році, 2,36 року у 2016 році та 0,43 року у 2015 році.

Обсяг торгів з ОВДП на вторинному біржовому ринку у 2020 році зріс на понад 11% — з 295 млрд грн до 328,7 млрд гривень (98% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі).

Мінфін, Національний банк, НКЦПФР разом з ФГВФО з метою забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України, в тому числі внутрішнього ринку державних цінних паперів, здійснювали реалізацію затвердженої у 2019 році Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, в тому числі було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів», яким передбачене врегулювання питання інфраструктури організованих ринків, зокрема функціонування товарних ринків та ринків деривативних фінансових інструментів.

VII. Оцінка досягнутих показників та ризиків, пов'язаних з управлінням державним боргом

Бюджетний ризик державного боргу у 2020 році реалізувався через:
- збільшення річного планового показника дефіциту державного бюджету на 206,2 млрд грн (з 94,3 до 300,5 млрд грн);

- зменшення плану надходжень від приватизації державного майна з 12,0 до 0,5 млрд гривень. Фактичні надходження від приватизації до загального фонду державного бюджету у 2020 році дорівнювали 2,2 млрд гривень.

Фактично план державних запозичень був збільшений на 320,1 млрд гривень, або на 87,7%.

Частка видатків з обслуговування державного боргу у видатках загального фонду державного бюджету за 2020 рік становила 10,9%, що на 2,5 в.п. нижче за передбачений Програмою рівень у 13,4%. Фактичні виплати в абсолютному вимірі були меншими внаслідок більш міцного, ніж запланований, курсу гривні до іноземних валют, зниження рівня інфляції, а також ефективного управління державним боргом, зокрема, зниження вартості запозичень як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Валютний ризик

Темпи девальвації національної валюти у 2020 році фактично були нижчими за врахований розрахунками до бюджету рівень. При плановому курсі 30,0 грн за 1 долар США середній курс становив близько 27,0 грн за 1 долар США, при цьому фактичний курс на кінець 2020 року становив близько 28,27 грн за 1 долар США.

Питома вага державного боргу в національній валюті була нижчою за запланований рівень (38,2% проти 42%) внаслідок неможливості (із-за впливу кризових явищ на фінансові ринки) здійснення запланованого скорочення випусків ОВДП в іноземних валютах, а також внаслідок збільшення плану

зовнішніх запозичень у 2020 році на 97,8% поряд із збільшенням плану внутрішніх запозичень на 63,4%. Однак частка державного боргу, номінованого в доларах США, знизилася: з 41,6% до 38,7% у загальному обсязі державного боргу та з 70,6% до 62,7% у обсязі державного боргу, номінованого в іноземних валютах, що позитивно позначилося на рівні валютного ризику.

Відсотковий ризик та ризик рефінансування

Частка державного боргу з фіксованою ставкою на кінець 2020 року становила 85,0% проти 77,6% на кінець 2019 року, 74,4% на кінець 2018 року, 71,8% на кінець 2017 року, 78,0% на кінець 2016 року, 76,0% на кінець 2015 року та 82,0% на кінець 2014 року.

Середньозважений строк до погашення державного боргу на кінець 2020 року становив 6,8 року проти передбачених Програмою 8,3 років, що відображає кризові тенденції на ринках капіталу та недоотримання запланованого фінансування від МФО.

Ризик ліквідності

Залишок коштів на єдиному казначейському рахунку протягом 2020 року дозволяв вчасно проводити платежі за державним боргом. Водночас Мінфіном здійснювались заходи щодо забезпечення рівномірності таких платежів.

Міжнародні резерви України за підсумками 2020 року зросли на 15% та на кінець 2020 року становили рекордні за останні вісім років 29,1 млрд дол. США (в еквіваленті), покриваючи 4,8 місяця майбутнього прогнозованого імпорту, що є достатнім для виконання зобов'язань України та поточних операцій Уряду і Національного банку.

Ризики, пов'язані з управлінням боргом

У 2020 році Урядом було реалізовано право, надане статтею 16 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» щодо капіталізації банків — через здійснення випуску облігацій внутрішніх державних позик з подальшим обміном таких облігацій на акції додаткової емісії АТ «Державний експортно-імпортний банк України» з метою збільшення статутного капіталу банку на суму 6,8 млрд гривень. Право, надане статтею 17 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» щодо капіталізації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, у 2020 році не реалізовувалося.

Таким чином, державний борг України в 2020 році характеризувався відсутністю чітких тенденцій щодо ризиків. Ризики, пов'язані з управлінням боргом, продовжують оцінюватися як невисокі. Реалізація бюджетного ризику була дещо компенсована зниженням темпів виконання плану видатків державного бюджету. Водночас, враховуючи продовження негативного впливу пандемії на економіку, рівень бюджетного ризику оцінюється як значний. Ризик ліквідності залишається незначним, рівень відсоткового ризику знизився на 7,4 в.п. порівняно з 2019 роком. Однак все ще суттєвий валютний ризик та зростання ризику рефінансування потребують врахування у подальшій реалізації політики управління державним боргом.

VIII. Співпраця з рейтинговими агентствами

Протягом 2020 року суверенні кредитні рейтинги України були підвищені або підтверджені рейтинговими агентствами (Moody's підвищив рейтинг до рівня «В3» та змінив прогноз із позитивного на стабільний. Як підсумок, Україна стала єдиною країною в світі, рейтинг якої було підвищено під час пандемії коронавірусу та пов'язаної з нею світовою економічною кризою; Standard & Poor's та Fitch Ratings підтвердили рейтинг на рівні «В» та стабільний прогноз; Rating & Investment Information, Inc підвищив рейтинг з рівня «В» до «В+» та підтвердив прогноз стабільний).

Агентствами зазначено такі позитивні чинники щодо підвищення рейтингів:

- покращення рівня золотовалютних резервів;
- покращення макроекономічної політики;
- зменшення дефіциту бюджету;
- зниження інфляції;
- отримання багатосторонньої підтримки протягом коронакризи;
- забезпечення погодження стандартів програми МВФ.

Протягом 2020 року Мінфіном організовано та проведено щорічні рейтингові онлайн-візити міжнародних рейтингових агентств, а саме:

03 березня та 02 серпня 2020 року – онлайн-візити рейтингового агентства Standard & Poor's;

16 липня 2020 року – онлайн-візит рейтингового агентства Rating & Investment Information, Inc;

21 лютого та 27 липня 2020 року – онлайн-візити рейтингового агентства Fitch Ratings.

Також Мінфіном протягом 2020 року на постійній основі готувалися та надавалися роз'яснення аналітикам міжнародних рейтингових агентств відповідно до запитів, що надходили, а також статистичні та аналітичні дані щодо соціально-економічного та політичного становища України.

IX. Інші аспекти управління державним боргом

На кінець 2020 року попри всі виклики забезпечено фінансування державного бюджету та водночас утримання державного боргу в межах його граничного обсягу. На фоні падіння економіки, а також збільшення дефіциту державного бюджету з 2,0% до ВВП у 2019 році до 5,2% до ВВП (фактичний обсяг номінального ВВП за оперативними даними Держстату становив 4194,1 млрд грн), показник відношення державного боргу до ВВП також зріс — з 44,3% на кінець 2019 року до 53,9% на кінець 2020 року, а показник відношення державного боргу та гарантованого державою боргу до ВВП — з 50,3% до 60,9% відповідно.

Разом з цим, у 2020 році Україна не тільки виходила на міжнародні ринки капіталів, забезпечила достатню кількість пільгового фінансування від міжнародних організацій та країн-партнерів на покриття дефіциту бюджету. Крім цього, Мінфіном проводились активні операції з управління державним боргом задля зменшення навантаження на державний бюджет з погашення

державного боргу у середньостроковому періоді, а також було започатковано активні операції з державними деривативами.

Спільно з експертами Світового банку продовжено здійснення заходів із збільшення прозорості та передбачуваності дій емітента на внутрішньому ринку державних цінних паперів, що сприяє зростанню довіри інвесторів, у тому числі іноземних.

Також Мінфіном проведено роботу із забезпечення повноцінного доступу України на міжнародні ринки капіталу, в тому числі здійснено заходи для зміцнення відносин та підвищення прозорості комунікацій з учасниками ринку, постійно оновлюється відповідний розділ офіційного вебсайту Мінфіну та забезпечено зворотній зв'язок з інвесторами. Протягом 2020 року проведено 70 зустрічей та дзвінків з інвесторами, включаючи 3 глобальних дзвінків з інвесторами та участь у 7 конференціях. У щорічному рейтингу якості взаємодії суверенних емітентів із міжнародними портфельними інвесторами та оприлюднення даних Інституту міжнародних фінансів в 2020 році Україна отримала 40 з 42 балів.

У 2020 році Міжнародне видання GlobalMarkets, що кожного року висвітлює Щорічні збори МВФ та Світового банку, нагородило Україну в номінації «Найкращий офіс з управління державним боргом в Центральній та Східній Європі».

**Директор Департаменту
боргової політики**

Поліна ЯРОВА